

KENT FOLKLORUNDA EVCİL VE SOKAK HAYVANLARININ SEMBOLİK VE RİTÜELİSTİK ROLÜ: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

THE SYMBOLIC AND RITUALISTIC ROLE OF DOMESTIC AND STREET ANIMALS IN URBAN FOLKLORE: THE CASE OF ÇANAKKALE

Samet DOYKUN*

ÖZ: Bu çalışma, halk bilimi disiplini çerçevesinde, evcil ve sokak hayvanlarının kent folklorundaki sembolik, ritüelistik ve toplumsal rollerini Çanakkale örneği üzerinden çok katmanlı bir yaklaşımla incelemektedir. Derleme yöntemiyle yürütülen araştırmada, 23 kaynak kişiyle yapılan nitel görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, tarihsel, kültürel ve sosyolojik bağlamlarda değerlendirilmiştir. Hayvanların evcilleştirilme sürecinden başlayarak kent yaşamında kazandıkları metafizik roller, bekcilik işlevleri, sosyal aidiyet üretimleri ve toplumsal sembolizmleri, tarihsel süreklilik ve dönüşüm ekseninde analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, kedi ve köpek gibi hayvanların biyolojik varlıklar olmanın yanında, kentli bireylerin yalnızlık, şefkat ve aidiyet gibi temel duygusal ihtiyaçlarına karşılık veren kültürel özneler olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Çalışmada, hayvanlara yüklenen anlamların bireylerin yaşam pratikleri, inanç sistemleri ve toplumsal değer yargıları ile nasıl şekillendiği gösterilmiştir. Hayvanların ücret karşılığı sahiplenilmesi, statü göstergesi hâline getirilmesi ve metalaştırılması süreçleri etik açıdan eleştirel bir bakışla değerlendirilmiştir. Çanakkale Morpati Derneği gibi yerel hayvan koruma örgütleri üzerinden gönüllülük temelli sivil toplum yapıları da incelenmiştir. Hayvan refahı üzerinden kent kimliği, kolektif vicdan ve toplumsal dayanışma kültürüyle kurulan ilişkiler açığa çıkarılmıştır. Bu bağlamda çalışma, çağdaş halk bilimi içinde kent folkloru, hayvan hakları ve kültürel sürdürülebilirlik kesişiminde özgün bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent Folkloru, Sokak Hayvanları, Evcil Hayvanlar, Ritüel, Çanakkale

ABSTRACT: This study examines, within the framework of folkloristics, the symbolic, ritualistic, and social roles of domestic and stray animals in urban folklore through the case of Çanakkale, adopting a multi-layered analytical perspective. Conducted through the method of folklore collection, the research is based on qualitative interviews with 23 informants, and the data obtained are evaluated within historical, cultural, and sociological contexts. Beginning with the process of animal domestication, the study analyzes the metaphysical roles, guardianship functions, forms of social belonging, and systems of social symbolism that animals have acquired in urban life, situating these within a framework of historical continuity and transformation. The findings reveal that animals such as cats and dogs function not merely as biological entities, but also as cultural agents that respond to fundamental emotional needs of urban individuals, including loneliness, compassion, and a sense of belonging. The study demonstrates how the meanings attributed to animals are

* Dr.-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı/Çanakkale-sametdoykun@gmail.com (Orcid: 0000-0001-8231-270X)

shaped by everyday practices, belief systems, and prevailing social value frameworks. Processes such as the commodification of animals, their acquisition in exchange for payment, and their transformation into status symbols are critically examined from an ethical standpoint. In addition, volunteer-based civil society structures are explored through local animal protection organizations, such as the Çanakkale Morpati Association. By foregrounding animal welfare, the research elucidates the connections between urban identity, collective conscience, and cultures of social solidarity. In this respect, the study offers an original contribution to contemporary folkloristics at the intersection of urban folklore, animal rights, and cultural sustainability.

Keywords: *Urban Folklore, Street Animals, Domestic Animals, Ritual, Çanakkale*

Giriş

Halk bilimi disiplini uzun yıllar boyunca kırsal alanlara odaklanmış, geleneksel yaşam biçimleri ve sözlü kültür ürünlerinin en otantik örneklerinin burada bulunduğu varsayılmıştır. Kırsalda kuşaktan kuşağa aktarılan anlatılar ve ritüeller, halk kültürünün sürekliliğini izlemek açısından elverişli görülmüştür. Bu yaklaşım ise kentteki kültürel dönüşümlerin uzun süre ihmal edilmesine neden olmuştur. Oysa günümüzde halk kültürünün yalnızca kırsal alanlara özgü olmadığı kentlerin de kendi dinamikleriyle özgün kültürel örüntüler ürettiği açık biçimde görülmektedir. Bu doğrultuda kent folkloru, çağdaş halk bilimi araştırmalarında giderek daha fazla önem kazanan bir alan hâline gelmiştir. Derdiçok'un (2023: 49) ifadesiyle kent folkloru, kentte üretilen ve aktarılan halk bilgisi ürünlerini kapsamaktadır. Halk bilimi, günümüzde kültürel üretimin yoğunlaştığı şehirleri de kapsayacak biçimde, kırsal alanla sınırlı olmayan bir inceleme alanına yönelmiştir.

Kent folkloru kavramı ilk olarak 1950'li yıllarda İngiliz ve Amerikan araştırmalarında ortaya çıkmış, 1970'lerden itibaren ise kuramsal açıdan gelişim göstermiştir (Chen, 2024: 181). Kent folklorunun ilk yönünde folklorun kent ortamına da taşındığını ve kentte yeniden üretiminde farklı boyutlarda gerçekleştiği görülmektedir (Aslan, 2023: 50). Günümüzde kent folkloru, kentsel kültürel tezahürleri belgelemekle sınırlı olmayan modernleşme, göç, çokkültürlülük ve dijitalleşme gibi toplumsal dönüşümlerin halk kültürü üzerindeki etkilerini inceleyen güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Nitekim kentleşme gelenekleri yok etmemiş, onları değiştirmiş/dönüştürmüş, yaşanılan zamanın ihtiyaçlarına uyarlamış, güncellemiştir (Bars, 2023: 72). Bu çerçevede kent folklorunun yükselen araştırma yönelimlerinden biri de insan-hayvan ilişkilerinin kentsel bağlamda nasıl şekillendiğine odaklanmaktadır. Tarih boyunca doğayla kurulan ilişki içerisinde hayvanlar, kültürün inşasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bu ilişkinin en önemli kırılma noktası, tarım devrimiyle birlikte hayvanların evcilleştirilmesidir. Bu süreç, hayvanları ekonomik düzeyin yanı sıra toplumsal ve sembolik düzeyde de kültürel sistemin ayrılmaz parçası hâline getirmiştir.

Modernleşme sürecinde topluluklar, kültürel belleklerini ve ritüel mekânlarını terk ederek yeni yaşam biçimlerine yönelmiştir. Bu durum kültürel devingenliği artırsa da çeşitliliği azaltmış, mekânını kaybeden geleneksel kültürlerin yok olmasına yol açmıştır (Oğuz, 2007: 32). Modernleşme ve kentleşmeyle birlikte insan-hayvan ilişkisi de farklı bir boyut kazanmıştır. Evcil ve sokak hayvanlarının kent yaşamındaki konumu yeni anlamlarla yeniden tanımlanmıştır. Artık hayvanlar biyolojik varlıklar olarak algılanmakla sınırlı kalmamaktadır. Kültürel hafızanın taşıyıcıları, toplumsal aidiyetin simgeleri ve halk inanışlarının güncel yansımaları olarak öne çıkmaktadır. Bu çok yönlü ilişki biçimlerinin analizi, kent folklorunda hayvanlara atfedilen anlamları çözümlmek ve halk kültürünün süreklilik-dönüşüm dinamiklerini incelemek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu anlam dünyasının kökleri, Türk kültür tarihinde oldukça derinlere uzanır. Doğayla iç içe yaşamış ve uzun süre göçebe hayat sürmüş olan Türk toplumu, hayvanlara edebiyattan folklor, sanattan sosyal yaşama kadar pek çok alanda özel bir anlam yüklemiştir. Zamanla kutsal ve simgesel nitelikler kazanan hayvanlar, dinî totemlerden efsane kahramanlarına, minyatür ve motiflerden mezar taşlarına kadar geniş bir kültürel temsil alanında varlık göstermiştir (Doğan, 2001: 615). Bu tarihsel birikim, günümüz kentlerinde de sembolik ve ritüel yaklaşımlarla yaşamaya devam etmektedir. Kent folklorunun anlatılarında ve gündelik davranış biçimlerinde hayvanlara yönelik bu kültürel kodların izleri açıkça gözlemlenmektedir. Dolayısıyla kentsel folklorik çözümlmeler, güncel hayvan algısını ortaya koymakla kalmaz. Tarihsel ve kolektif kültürel kodların şehir yaşamına nasıl taşındığını anlamak açısından da önem taşımaktadır.

Bu bağlamda bu çalışma insan-hayvan ilişkisinin evcilleştirme sürecinden günümüze uzanan tarihsel ve kültürel boyutlarını ele almaktadır. Bu ilişkinin günümüzde kent folkloru bağlamındaki yansımalarını özel olarak Çanakkale örneğinde incelemektedir. Çalışmada Çanakkale'deki evcil ve sokak hayvanlarının kentsel mekândaki kültürel rolleri, halk anlatıları, gündelik pratikler, inanç kalıpları ve ritüelistik yaklaşımlar çerçevesinde analiz edilecektir. Hayvanların bu kentte bireysel aidiyetle sınırlı olmayan, toplumsal hafızayı ve ortak değer dünyasını da içeren sembolik anlamları, katmanlı bir çözümllemeyle ortaya konulacaktır.

Hayvanların Evcilleştirilmesi ve Toplumsal Yaşamdaki Yeri

Hayvanların evcilleştirilmesi, insanlığın doğayla kurduğu ilişkinin en köklü dönüşümlerinden biridir. Bu süreç, hayvanların biyolojik özelliklerinin denetim altına alınmasının yanı sıra, kültürel ve toplumsal örgütlenmenin biçimlenmesinde de belirleyici bir rol oynamıştır. Evcilleştirme öncesinde, avlanan hayvanların sınırlı alanlarda tutulması, insan-hayvan ilişkisini yakınlaştırmıştır. Gözlem temelli güven ilişkilerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle sürü hâlinde yaşayan toynaklılar,

coğrafi olarak denetlenebilir alanlara yönlendirilmiştir. Uysallık ve güdülebilirlik özellikleri test edilerek M.Ö. 9000'li yıllarda Bereketli Hilal bölgesinde yaygın biçimde evcilleştirilmiştir (Çıvgın, 2018: 1323-1325).

Tipki bitkilerin evcilleştirilmesinde olduğu gibi, hayvanların kültürleşme süreci de belirli türlerle başlamıştır. İlk olarak koyun ve keçi gibi sürü hayvanları, ardından sığır ve at gibi türler evcilleştirilmiştir (Clutton-Brock, 1992; Diamond, 2018; Çıvgın, 2018). Bu evcilleştirme süreci, et, süt ve işgücü gibi işlevsel ihtiyaçların karşılanması yanı sıra, insanın doğayla kurduğu ilişkinin kültürel ve sembolik dönüşümünü de yansıtmaktadır. Nitekim ilk evcilleştirilen hayvanın köpek olduğu ve bu sürecin M.Ö. 11.000'lerde başladığı kabul edilmektedir (Yazgan, 2010). Ancak evcilleştirme her hayvan türü için geçerli olmamıştır. Günümüze kadar yalnızca 14 memeli türü tam anlamıyla evcilleştirilebilmiştir (Diamond, 2018).

Günümüzde köpek ve kedi, evcil hayvan dendiğinde ilk akla gelen türlerdir. Özellikle sosyal etkileşim becerileri, beden diliyle iletişim kurabilmeleri ve duygusal tepkileri sayesinde bu hayvanlar, ev yaşamına kolayca uyum sağlamak ve diğer türlere kıyasla daha fazla toplumsal itibar kazanmaktadırlar. Bu bağlamda hayvancılığın bir geçim kaynağının ötesinde bir yaşam biçimine dönüştüğü önemli kültürel örneklerden biri de Orta Asya bozkırlarında yaşayan Türk topluluklarıdır. Tarıma elverişsiz bu coğrafyada koyun, keçi, sığır ve at hem ekonomik hem de kültürel kimliğin temel unsurları olmuştur (Orkun, 2023). Erken dönem Türk kültüründe köpek, çobanlık ve koruma işlevleriyle öne çıkarken kediyeye dair anlatılar daha geç dönemlerde ortaya çıkmıştır.

Kedinin evcilleştirilme süreci farklı bir kültürel izleğe sahiptir. Menşenin Habeşistan olduğu ve buradan Mısır'a, ardından Anadolu ve Avrupa'ya yayıldığı düşünülmektedir (Tekin, 2004; Kara, 2022). Mısır'da kedi, Tanrıça Bastet'le özdeşleştirilerek kutsal kabul edilmiş; hatta kediyi öldürenlerin ölümle cezalandırıldığı belgelenmiştir (Aysoy, 1954; Duymuş Florioti, 2014). Bu kültürel anlayış zamanla Batı'ya yayılmıştır. Ancak Ortaçağ Avrupa'sında kara kedi imgesi büyücülükle ilişkilendirilerek, 14-17. yüzyıllar arasında kediler ve sahipleri yoğun şiddete maruz kalmıştır (Menekşe, 2022).

Günümüzde ise kediler, kent yaşamında bireylerin duygusal ve kültürel aidiyetlerinde önemli bir yere sahiptir. Tarım toplumlarında zararlılarla mücadelede işlevsel rol üstlenen kedi, zamanla ev içi yaşamın ayrılmaz bir parçasına dönüşmüştür. Kent folklorunun da sembolik bir figürü hâline gelmiştir. Mısır'a ait yaklaşık 3500 yıllık kalıntılarda evcil kedilere dair izler bulunmaktadır. Bu durum, kedinin ekonomik bir unsur olarak görülmediğini, sembolik bir varlık olarak insan yaşamına dâhil edildiğini göstermektedir. (Yılmaz, 2022). Sürekli insan çevresinde bulunmaları, kedilerin çeşitli inanç, anlatı ve folklorik temsillerin konusu hâline gelmesine yol açmıştır.

Tüm bunlar dikkate alındığında, hayvanların evcilleştirilmesi biyolojik bir uyum süreciyle sınırlı kalmamakta, kültürel olarak inşa edilen bir ilişki biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Evcilleştirilen hayvanlar, tarih boyunca işlevsel rollerinin ötesinde mitolojik anlatılardan gündelik ritüellere uzanan çok katmanlı temsillerle halk kültürünün ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Bu tarihsel ve kültürel miras, günümüz kent folklorunda hayvanlara yüklenen anlamların da temelini oluşturmaktadır.

Kent Folklorunda Evcil ve Sokak Hayvanlarının Kültürel Yeri

Kent yaşamının bireyler üzerindeki baskısı, onların duygusal ve toplumsal gereksinimlerini karşılayabilecek yeni alanlara olan ihtiyacı artırmıştır. Bu bağlamda modern bireyin hayvanlarla en somut ilişkisi, kedi ve köpek gibi yoldaş hayvanlarla kurduğu bağda belirginleşmektedir (DeMello, 2012). Bu ilişki yalnızca ev içiyle sınırlı kalmamaktadır. Hayvanların kentteki varlığı, evlerden bahçelere, parklardan çatılara, terk edilmiş yapılardan yeraltı tünellerine kadar çok çeşitli mekânlara yayılmaktadır. Bu nedenle bazı araştırmacılar bu canlıları “gölge nüfus” ya da “madun hayvan yerleşimi” olarak tanımlamakta; birlikte yaşamının farkındalıkla mümkün olduğunu vurgulamaktadır (Alkan, 2020: 47).

Bu görünürlük ve birlikte yaşam pratikleri, insan-hayvan ilişkisinin tarihsel kökenlerine uzanır. Evcilleştirilmiş hayvanlarla birlikte yaşama pratiği tarihöncesine dayansa da özellikle kedi ve köpek gibi uyum yeteneği yüksek türlerle kurulan bağ, zamanla güçlenmiştir. 17. yüzyılın sonlarına gelindiğinde bu hayvanlar, özellikle üst sınıflar için sosyal statü simgelerine dönüşmüştür. Günümüzde ise bu ilişki biçimi, doğrudan ekonomik kazançtan ziyade bireyin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir bağlamda sürmektedir (Serpell ve Paul, 1994).

Bu gelişmeler doğrultusunda “evcil hayvan” kavramı modern kentlerde belirginleşmiştir. Bu hayvanlar, fiziksel mekânla sınırlı olmayan bir biçimde, gündelik zaman düzenini de insanlarla paylaşan varlıklara dönüşmüştür. Öte yandan, bu evcilleşmiş yaşantının bir parçası hâline gelmiş ancak sahiplenilmemiş canlılar da kentte önemli bir yer tutar. Alkan’a (2020: 46) göre sokak hayvanları, bir kişi, topluluk ya da kurum tarafından sahiplenilmemiş; ancak evcil kültürle temas hâlindeki hayvanlardır. Günümüz kent insanı, hayvanlarla barınmadan beslenmeye, tüketim nesnesi olmaktan dostluk ilişkilerine kadar çok boyutlu etkileşimler geliştirmektedir (Bal, 2023: 37). Bu dinamik ilişkinin gözlemlenebileceği özgün örneklerden biri Çanakkale’dir. Sahil kenarlarına bırakılan mama kaplarından mahalle aralarındaki barınaklara kadar uzanan uygulamalar, bu kentin evcil ve sokak hayvanlarına yönelik yaklaşımını ortaya koymaktadır. Hayvanlar burada biyolojik varlıklar olarak görülmenin ötesinde, duygusal ve sembolik öznellikler taşıyan canlılar olarak algılanmaktadır. Bu duruma dair tarihsel tanıklıklardan biri, Armin T. Wegner’in (2008: 6) Çanakkale Savaşları sırasında kaleme aldığı anlatıdır. Wegner, dönemin sosyo-

ekonomik koşulları içinde hayvanların kamusal alandaki konumunu, gözlemleriyle çarpıcı biçimde ortaya koymuştur.

Günümüzde ise Çanakkale sokaklarında görülen hayvanlar, artık savaşın gölgesindeki hayatta kalma sembolleri olmaktan ziyade kentsel yaşamın duygusal paydaşları olarak öne çıkmaktadır. Belediyelerin barınak çalışmaları, sivil toplum girişimleri ve gönüllü bireylerin yürüttüğü destek faaliyetleri, bu hayvanların kent ekosistemindeki yerini daha görünür ve korunaklı hâle getirmiştir. Ancak bu dönüşüm yalnızca fiziksel koşullarla sınırlı değildir. Hayvanlar bugün, bireylerin yalnızlıklarını gideren dost figürleri, mahalle kültürünün sürekliliğini sağlayan unsurlar ve dijital paylaşım kültürünün görünür özneleri olarak değerlendirilmektedir. Kentin geçmiş krizlerine tanıklık etmiş bu varlıklar, bugün toplumsal vicdanın ve şefkatin temsilcileri olarak yeniden anlam kazanmaktadır. Bu dönüşen ilişkileri anlamlandırmak amacıyla yapılan çalışmalarda Belk (1996), evcil hayvanları dört temel metaforla açıklar: zevk ve sorun kaynağı, benliğin uzantısı, aile üyesi ve oyuncak. Hirschman (1994) ise hayvan sahiplenme nedenlerini insani ilişkilendirme, işlevsel araçsallık, statü sembolü, estetik değer, benlik uzantısı ve sergileme arzusu gibi başlıklarla açıklar. Holbrook vd. (2001) da evcil hayvanların bireylere doğayla bağ kurma, çocuksu neşeyi deneyimleme, aile hissi edinme, sosyal ilişkileri güçlendirme, şefkat geliştirme ve ilham kaynağı olma gibi işlevler sunduğunu belirtir.

Çanakkale'nin sokak hayvanlarıyla kurduğu ilişki, yalnızca bireysel ya da gündelik bir etkileşimden ziyade kentsel kimliğin, dayanışma kültürünün ve kolektif hafızanın taşıyıcısı olan dinamik bir folklorik miras niteliğindedir.

Çanakkale Kent Yaşamında Hayvan Dernek ve Vakıflarının Rolü

Hayvanların korunmasına yönelik dernek ve vakıflar, günümüzde hayvan refahı alanında etkili olmalarının yanı sıra kent kültürü, sosyal sorumluluk, çevre bilinci ve etik duyarlılık gibi çok yönlü toplumsal alanlarda da etkili aktörler hâline gelmiştir. Bu kurumlar, modern toplumların hayvan algısını dönüştürmekte, kamuoyunda farkındalık yaratmakta ve yasal düzenlemelere yön verebilecek ölçüde kamusal baskı mekanizmaları oluşturmaktadır.

Bu dönüşümün tarihsel arka planı Batı toplumlarında 19. yüzyılın başlarından itibaren görünürlük kazanmıştır. 1824'te İngiltere'de kurulan Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA), bireysel şiddet vakaları ile birlikte sirkler, deney laboratuvarları ve endüstriyel hayvancılık gibi sistematik sömürü alanlarına da odaklanarak hayvan hakları ideolojisinin küresel düzeyde yaygınlaşmasında öncü olmuştur (URL-1). Bu tür kurumlar, konuyu bireysel vicdanla sınırlı kalmayan, sosyo-politik bir meseleye dönüştürmüştür.

Türkiye'deki kurumsallaşma ise daha geç bir tarihte ortaya çıkmıştır. Hayvan haklarına dair ilk örgütlü bilinç, 20. yüzyılın başlarında, Robert Koleji öğretmeni ve öğrencileri tarafından "Şefkat Kolları - Arms of Mercy" adlı toplulukla başlamıştır (Melikoğlu, 2009: 39). Bu oluşum, hayvan hakları

bilincinin yerli toplumsal dinamiklerden ziyade Batı kaynaklı insanıyetçi yaklaşımlarla şekillendiğini ve bu sürecin eğitimli, kentli çevrelerce benimsendiğini göstermektedir.

Kısa sürede kamusal alana taşınan bu duyarlılık, dönemin toplumsal ve vicdani sarsıntılarıyla birleşerek kurumsallaşma yoluna girmiştir. İngiltere Büyükelçisi'nin eşi Lady Lowther'ın girişimleriyle 1912'de Beyoğlu Belediyesi bünyesinde "İstanbul Himâye-i Hayvânât Cemiyeti" kurulmuştur. Böylece Türkiye'de ilk kez hayvan hakları mücadelesi örgütlü ve resmî bir zemine taşınmıştır (Melikoğlu, 2009: 39).

Ancak bu bilinç sadece modernleşme kaynaklı değildir. Tournefort'un 18. yüzyıldaki gözlemlerine göre bazı Türkler ve hanım sultanlar, belirli günlerde kedi ve köpekleri beslemek amacıyla vakıflar kurmuşlardır (Tournefort, 2013). Bu durum, Osmanlı toplumunda hayvan refahının dinî, ahlâki ve vakıf kültürü temelinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Cumhuriyet döneminde ise söz konusu cemiyet, 6 Mart 1924'te "Türkiye Hayvanları Koruma Derneği" adını alarak çalışmalarını sürdürmüştür (URL-2).

Günümüzde bu kurumsallaşmanın yerel yansımaları arasında Çanakkale önemli bir örnektir. Kent genelinde hayvanlarla ilgili faaliyet yürüten 33 dernek bulunmaktadır.¹ Bunların çoğu, "hayvan yetiştirme" veya "hayvan sever" gibi genel ifadeler taşıyan, hayvancılık ya da hobi amaçlı yapılar olsa da doğrudan sokak hayvanlarının korunmasına odaklanan dernek sayısı sınırlıdır. Bu alanda aktif olarak faaliyet yürüten başlıca kuruluşlar arasında Patıcan Haklarını Koruma Derneği, Biga Sokak Hayvanlarını Koruma Derneği, Dost Patiler Derneği ve geçmişte Kepez Doğayı ve Sokak Hayvanlarını Koruma Derneği olarak bilinen, günümüzde Çanakkale Morpati Derneği adıyla faaliyet gösteren yapı yer almaktadır. Bu derneklerin bazıları ilçelerde, bazıları ise şehir merkezinde konumlanmaktadır. Yerel farkındalık yaratma, sahihsiz hayvanların bakım ve tedavisini üstlenme gibi görevler yürütmektedir.

Bu kapsamda, araştırmanın örneklem alanı olarak seçilen Çanakkale Morpati Derneği ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede, kentteki sahihsiz hayvanlara yönelik uygulamalar, gönüllülük temelli örgütlenme yapısı, yerel işbirlikleri ve karşılaşılan yapısal sorunlara dair nitel veriler toplanmıştır. Bulgular yalnızca müdahale biçimlerine dair betimsel bilgi sunmakla kalmamıştır. Aynı zamanda kent halkının hayvan refahına yönelik algısının, sivil toplum aktörleri tarafından nasıl dönüştürüldüğünü anlamaya da katkı sağlamıştır.

Derneğin kurumsal vizyonu da bu dönüşümün bir parçasıdır. Blog sayfalarında misyonlarını şöyle ifade etmektedirler: "Kenti salt insanların değil, diğer hayvanların, sokakta yaşayan canlıların da yaşam alanı olduğu

¹ Bu bilgi, 27 Haziran 2025 tarihinde Çanakkale İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü'ne yapılan dilekçe başvurusu sonucunda resmî olarak temin edilmiştir.

fikriyle sokakta yaşayan diğler hayvanların korunması, barınması, tedavisi ve bakımını sağlamak, bu konularda mahalle düzeyinde farkındalık yaratmak ve yerel yönetimleri diğler hayvanların yaşam haklarıyla ilgili yapıcı politikalar üretmeye ve uygulamaya yönlendirmek” (URL-3). Bu açıklama, Morpati Derneğı'nin bireysel kurtarma faaliyetlerinin ötesine geçerek kent ölçeğinde politik ve kültürel bir dönüşüm hedeflediğini açıkça göstermektedir.

Bu kurumsal yönelimin ardındaki toplumsal ihtiyaçlar ve bireysel motivasyonlar, dernek başkanı Emine Akın'ın anlatılarında somutlaşmaktadır. Akın, Çanakkale'deki hayvan hakları örgütlenmesinin gelişimine dair kişisel deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“2010 yılında Çanakkale'ye taşındım. O dönem sıradan bir hayvanseverdim. Arabasında mama taşıyan, kapısının önündekine mama döken, bir hayvan yardıma ihtiyaç duyuyorsa tedavisini yaptıran biriydim. Zamanla, bireysel çabanın yeterli olmadığını ve birlikte hareket etmenin gerekliliğini fark ettim. Ancak Çanakkale'de bu alanda örgütlü bir yapı yoktu. Facebook'ta bazı hayvansever sayfaları takip ediyordum ama sahada aktif bir oluşum görünmüyordu. Bu eksiklik çok belirgindi.” Bir köpek aracılığıyla, Kepez Doğayı ve Hayvanları Koruma Derneğı adlı bir derneğin varlığından haberdar oldum. O zamana kadar ben de dâhil olmak üzere kimsenin bu derneğı tanıdığını sanmıyorum. Bir gün dernek başkan yardımcısıyla veterinerde karşılaştık. Üye olmak istediğimi söyledim. Derneğin başkanı, üniversitede Arkeoloji bölümünde akademisyenmiş. Diğler üyeler ise daha çok ev hanımı olan teyzeler ve yaşlı bireylerdi. Bu nedenle dernek pek aktif bir yapıya sahip değildi. Öte yandan, Çanakkale'de Patıcan adında bir başka dernek daha vardı, ancak aktif değillerdi. Ulaşılabilirlikleri ve etkileşimleri çok düşüktü, yalnızca tabelaları görünüyordu. Kepez Derneğı'ne üye olduktan sonra yürüttüğüm çalışmalarını fark eden yönetim kurulu, başkan olmamı önerdi. Kabul ettim. Çünkü bu yapıyı daha işlevsel hâle getirebileceğime inanıyordum. Yapılan seçimler sonucunda başkan oldum. Fakat zamanla 'Kepez' isminin derneğı yalnızca belirli bir bölgeyle sınırlıymış gibi gösterdiğini fark ettik. Oysa biz yalnızca Kepez'de değil, Çanakkale Merkez, Ezine, Bayramiç gibi ilçelerden de hasta ve yardıma muhtaç hayvanlar alıyor, tedavilerini üstleniyorduk. Bu nedenle isim değişikliğine gitmeye karar verdik. Yeni isim arayışında, kadın dayanışması konusunda önemli bir örnek olan Mor Çatı'dan ilham aldım. Nasıl ki Mor Çatı mağdur insanlara destek oluyorsa, biz de mağdur hayvanlara destek oluyorduk. Bu nedenle 'Mor Pati' ismini önerdim. Ancak aynı isimde başka bir dernek olduğu için 'Çanakkale Mor Pati Derneğı' adını kullanmaya karar verdik. 2020 yılında başkan oldum, 2021

yılında ise resmî isim değişikliği gerçekleşti. Bugün Çanakkale Merkez'de kayıtlı dört dernek bulunuyor. Ayrıca Biga, Eceabat, Lapseki ve Ayvacık'ta da yeni kurulan dernekler mevcut. Ancak bazı dernekler kendilerini ifşa etmiyor, kamuoyuna açık şekilde faaliyet yürütmüyorlar. Adlarını söylemeseler de Sivil Toplum Müdürlüğü kayıtlarında aktif olarak görünüyorlar. Fakat sahada çalıştıklarını henüz gözlemlemedim” (KK-2).

Emine Akın'ın bu ifadesi, hayvan hakları mücadelesinin bireysel duyarlılıktan kurumsal örgütlülüğe evrilme sürecini ve bu dönüşümde karşılaşılan yapısal ve toplumsal zorlukları görünür kılmaktadır. Aynı zamanda kent ölçeğinde gönüllülük esasına dayalı sivil örgütlenmenin nasıl geliştiğini, kurumsal kimlik inşasının hangi dinamiklerle şekillendiğini ve yerel politikaların ne tür saiklerle bu süreçten etkilendiğini anlamaya önemli katkılar sunmaktadır.

Görüşülen kaynak kişilerin bir bölümü, hayvanlara yönelik desteğin dernekler gibi örgütlü yapılar aracılığıyla sunulmasının daha etkili ve sürdürülebilir olduğunu vurgulamıştır (KK-4; KK-5; KK-21). Bu yapılar, bireysel çabaların ötesine geçerek daha geniş kitlelere ulaşmakta ve kamuoyu oluşturma işlevi görmektedir. Buna karşın bazı katılımcılar, bireysel sorumluluğun da en az kurumsal yapılar kadar değerli olduğunu belirtmiştir. Hayvan hakları mücadelesinin gündelik yaşamda da sürdürülebileceğine dikkat çekmiştir (KK-13; KK-14; KK-18).

Öte yandan, örgütlü yapılara yönelik eleştirel bir yaklaşım sergileyen katılımcılar da bulunmaktadır. Bazı kaynak kişiler, derneklerle ilgili yaşadıkları güven sorunlarını dile getirmiştir (KK-10; KK-18; KK-20; KK-22). Nitekim bir katılımcı, “Türkiye’de birçok hayvan hakları derneği faaliyet göstermektedir. Ne yazık ki bazıları hayvanları sadece araçsallaştırarak suistimal etmektedir. Bu nedenle bağış yaparken oldukça dikkatli davranıyor. Onların da bizimle aynı dünyayı paylaştığını unutmadan, elimden geldiğince yanlarında olmaya çalışıyorum” şeklindeki ifadesiyle (KK-10), etik ve vicdani düzeyde bireysel destek verme anlayışını öne çıkarmıştır.

Bu değerlendirmeler hayvan hakları mücadelesinin yalnızca örgütlü alanlarla sınırlı kalmayıp bireysel sorumluluk zemininde de sürdürülebileceğini göstermektedir. Ancak Türkiye’de ve dünyada hayvan hakları savunusunun giderek kolektif bir bilinç ve kurumsal yapı kazandığı görülmektedir. Dernekler, refah odaklı yapılar olmanın ötesine geçerek kent kültürünü dönüştüren ve etik duyarlılığı kamusal alana taşıyan aktörler hâline gelmektedir. Çanakkale örneğinde özellikle Morpati Derneği, toplumsal farkındalık oluşturan, yerel yönetimleri politika üretmeye yönlendiren ve bu duyarlılığı kurumsallaştıran bir yapı olarak öne çıkmaktadır.

Çanakkale’de Hayvanlarla Kurulan İnanç ve Ritüel İlişkileri

Çanakkale’de hayvanlarla kurulan inanç ve ritüel ilişkileri, kentin toplumsal belleğinde geçmişten bugüne derin izler bırakmıştır. Evcil ve

sokak hayvanları, gündelik yaşamın işlevsel unsurları olarak algılanmamaktadır. Bu hayvanlar, felaketten korunma, bereket çağırma ve hastalıklardan arınma gibi ritüel pratiklerin taşıyıcıları olarak görülmektedir. Kimi zaman kurban edilen, kimi zaman da şehrin manevi bekçisi sayılan bu hayvanlar, halk inanışlarında insan-doğa arasındaki görünmeyen bağların simgesidir.

Literatürde kedi ve köpek gibi hayvanlara yönelik inançlar iki ana eğilimle ele alınmaktadır: Bir yanda onları koruyucu ve olumlayıcı figürler olarak değerlendiren yaklaşımlar, diğer yanda korku, önyargı ve olumsuz kültürel imgeleri ön plana çıkaran çalışmalar bulunmaktadır. Anadolu halk inançlarında ise hayvanlar, işlevsel özelliklerinin yanı sıra şifa, korunma ve kehanetle ilişkilendirilen sembolik varlıklardır. Bu bağlamda özellikle köpeğe atfedilen roller dikkat çekicidir. Halk hekimliği uygulamalarında köpek kemiği sıtma tedavisinde kullanılmış, köpeğin su içtiği kaba sürülen elmanın hamile kadının aşermesini geçireceğine inanılmıştır. Nazardan korunmak amacıyla köpek dışkısının muska olarak taşındığı da rivayet edilmiştir (Öztaş, 2021: 74).

Literatürde kedi ve köpek gibi hayvanlara dair halk inançları olumlu ve olumsuz iki temel eğilimde değerlendirilmiştir. Örneğin, “*kedinin eve girmesi nazarı çeker ve etkisini azaltır*” diyen bir kaynak kişi (KK-19), aynı zamanda kedinin uğur getirdiğine inanır. Ortaçağ İslam metinlerinde ise kedilerin davranışlarına bakılarak fal bakıldığına dair örnekler yer alır (Çoruhlu, 2015: 191). Günümüzde de bu inançların sürdüğü, “itdirseği” hastalığı için ekmeğin dualarla okunup kedi veya köpeğe yedirilmesi gibi uygulamalardan (KK-11); kara kedinin uğursuz sayılıp saç tutarak korunma inancına kadar birçok örnekte görülmektedir (KK-9; KK-16; KK-17). Ancak kedilere yönelik olumsuz ve hatta şiddet içeren uygulamalar da halk hafızasında yer tutar. “*Kedilerin patilerinin büyü için kesildiğini duydum... Masum bir canlının karanlık inançlara alet edilmesi vicdan yarasıdır.*” ifadesi, bu tür anlatıların travmatik boyutuna işaret eder (KK-10).

Benzer biçimde köpekler de Türk halk inançlarında hem kutsal bir koruyucu hem de uğursuzlukla ilişkilendirilen varlıklar olarak çok katmanlı roller üstlenir. Halk arasında köpeklere zarar vermenin uğursuzluk getireceğine inanılır. Köpeğin uluması “Allah’a yöneltilmiş bir yakarış” veya yaklaşan bir felaketin işareti olarak yorumlanır (Topçuoğlu, 2010: 24–25). “*Sanki o an hayvanlar da kendi dilleriyle Allah’a yöneliyor.*” (KK-11) ya da “*köpeğimiz anneannemin vefatına tanıklık etti ve ağladı*” (KK-4) gibi tanıklıklar, köpeklerin sadece fizyolojik değil, ruhsal varlıklar olarak da görüldüğünü ortaya koyar.

Köpek Türk kültüründe tarihsel olarak önemli bir yere sahiptir. Barak türü köpekler kutsal sayılmış (Uraz, 1994: 152); halk arasında köpeğe “sadık”, kediye ise “nankör” denmiştir. Ancak bazı kaynak kişiler bu tür genellemeleri eleştirerek, “*Her hayvanın karakteri farklıdır. İnsanlar kendi*

anlam dünyalarını hayvanlara yüklüyor” (KK-3; KK-4; KK-9) şeklinde görüş bildirmiştir.

Kediye dair halk inançları da benzer şekilde çelişkilidir. Kedinin kutsal kabul edildiği anlatıların yanı sıra, “*kara kedinin uğursuzluk getirdiği*”, “*kedinin bulunduğu evin yıkılacağı*” veya “*kötü cinlerin kedi suretine girdiği*” inancı (Ögel, 2010: 554) gibi olumsuz değerlendirmeler de kültürel hafızada yer bulmuştur.

İslamî kaynaklarda kedinin Hz. Peygamber tarafından sevilmesi, onu kutsal bir figüre dönüştürmüştür. Ancak köpeğe yönelik olumsuz dinî yorumlar, özellikle Şâfiî mezhebinde “necis” kabul edilmesi üzerinden şekillenmiştir (Schacht, 1950: 216). Buna karşın, Caferoğlu (1961: 1), Türklerin İslam sonrası dönemde de köpeğe saygılarını sürdürdüğünü belirtir. Bu durum, köpeğe dair algının yalnızca dinî değil, mitolojik ve işlevsel bağlarla da beslendiğini gösterir. Köpeğin hem kutsal hem dışlanan bir figür olarak konumlanması, onun halk kültüründeki ikili ve ambivalan temsilini açıklar (Türkeri Baltacı, 2015: 125). Bu karmaşık yapı hem kehanet aracı hem koruyucu, hem ibadet eden bir dost hem de uğursuzluk habercisi gibi çelişkili sembollere dönüşmesine neden olmuştur.

Çanakkale’deki halk inançları, evcil ve sokak hayvanlarını fiziksel varlıklar olarak algılamakla sınırlamaz. Onları toplumsal, sembolik ve metafizik düzlemlerde anlamlandırılmış kültürel figürler olarak tanımlar. Kedi ve köpeğe yüklenen roller, koruyucu-dost veya dışlanan-araçsallaştırılmış figürler arasında gidip gelen bir gerilim taşır. Kaynak kişilerin aktarımları, bu çok katmanlı yapıların günümüzde de canlı biçimde sürdüğünü ve halk belleğinde güçlü biçimde yer ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu inançlar, geçmişle bugünü birleştiren zengin bir folklorik zemin sunmaktadır.

Sembolik Anlamdan Aile Bireyine: Kent Hayvanlarıyla Kurulan Duygusal Bağlar

Kent yaşamının bireyselleşme eğilimiyle şekillendiği sosyal bağlamda, evcil ve sokak hayvanları duygusal bağ kurulan, aile bireyi gibi görülen özel varlıklar hâline gelmiştir. Çanakkale örneğinde bu hayvanlar, hem kültürel sembollerin taşıyıcısı hem de yalnızlık, aidiyet ve sevgi gibi temel ihtiyaçları karşılayan manevi yoldaşlar olarak konumlanmaktadır. Böylece insan-hayvan ilişkisi, toplumsal dayanışmanın ve duygusal bağlılığın yeniden tanımlandığı bir zemin oluşturmaktadır.

Bu dönüşüm, evcilleştirme sürecinin egemenlik ve güç ekseninde şekillendiğini belirten Tuan’ın (1984) vurguladığı gibi, hayvanların anlamının bağlamsal olduğunu göstermektedir. Johnson’a (2009) göre insanlar evcil hayvanlara roller atfederek onları insan merkezli değer sisteminde yeniden üretmiş, böylece hayvanlar doğanın bir parçası olmaktan çıkıp dost, yoldaş ve aile bireyi gibi roller üstlenmiştir. Wrye (2009), bu değişimi onların gıda değil, duygusal ve sembolik değerlerle tanımlanmasında görür. Franklin (1999) ise sekülerleşme ve kentleşmenin

yarattığı yalnızlık karşısında hayvanların aile bireyine dönüşerek boşluğu doldurduğunu belirtir.

Çanakkale'deki sözlü anlatılar bu dönüşümü desteklemektedir. “*Evcil hayvanımı, bir çocuk gibi görüyorum*” diyen bir kaynak kişi (KK-9), sahiplendiği kediye hem ismi hem de geçmişiyle duygusal bir bağ kurduğu varlık olarak tanımlamaktadır. Benzer biçimde, “*O artık bizim ortak evladımız olmuştur*” (KK-3) diyen bir başka katılımcı, hayvanın evlilik sonrası aile bireyine dönüştüğünü belirtmiştir. Öte yandan bir bebeğin aileye katılmasıyla köpeğin kıskançlık göstermesi (KK-6; KK-14; KK-15), bu canlıların sevgi nesnesi olmanın yanı sıra sosyal değişimlere duygusal tepkiler verebilen duyarlı varlıklar olduğunu da ortaya koymaktadır.

Her birey hayvanlarla benzer biçimde ilişki kurmamaktadır. “*Ben hayvan gözüyle bakıyorum, insanları yadırgamıyorum*” (KK-7) ifadesi, insanmerkezci olmayan bir sevgi anlayışını temsil eder. Sezer'e (2014: 26) göre, modern insan hayvanlarla kurduğu ilişkiyi yalnızca fiziksel değil, duygusal boşlukları doldurmak üzere biçimlendirmektedir. Bu da zamanla hayvanların insanlaştırılmasına yol açmaktadır.

Bazı hayvanlar zamanla belirli mekânlarla özdeşleşmiş, bu alanların doğal sakini hâline gelmiştir. Özellikle esnafın sahiplendiği hayvanlar mekânın kimliğinin bir parçası olurken, kamu kurumlarında da benzer durumlar gözlemlenmektedir. Örneğin Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde “Duman” adlı kediye personel kimliği verilmiş olması, hayvan-insan ilişkilerinin sembolik ve kurumsal bir boyut kazandığını göstermektedir.

Tüm bu örnekler, evcil hayvanların yalnızca yoldaş olmadığını, bireylerin yaşam tarzlarını, toplumsal aidiyetlerini ve kültürel değerlerini yansıtan çok katmanlı figürlere dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm hem kültürel bellekte hem gündelik yaşamda hayvanlara atfedilen değerın görünürlüğünü artırmaktadır. Kent kültürü, aile yapısı ve sosyal ilişkilerin yeniden biçimlenişine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Ücret Karşılığı Hayvan Satın Alma ve Sahiplenme

Hayvanlarla kurulan ilişkilerin biçimi, toplumların ekonomik, etik ve kültürel değerleriyle doğrudan bağlantılıdır. Günümüzde hayvanların ücret karşılığı üretilmesi, satılması veya sahiplenilmesi, bireysel tercih olmanın ötesine geçmiştir. Hayvan hakları, toplumsal sorumluluk ve etik tartışmaların merkezinde yer almıştır. Evcil hayvanların metalaştırıldığı üretim ve satış pratikleri, kimi zaman duygusal bağ kurma amacını aşarak canlı varlıkların piyasa değeriyle tanımlanmasına neden olmaktadır. Bu dönüşümün temelinde, kapitalist sistemin işleyişi ve teknolojik gelişmeler yer almaktadır. Endüstriyel üretim mantığıyla çoğaltılan hayvanlar, cinsiyet, sağlık durumu ve fiyat gibi ölçütlerle sınıflandırılarak tüketim alışkanlıklarının, toplumsal statünün ve kültürel temsillerin parçasına dönüşmektedir.

Ebru Çetin'e (2017: 101) göre, hayvanlara insani davranışlar atfetmek günümüzde bir moda trendine dönüşmüştür. Evcil hayvanlara kıyafet giydirilmesi, takı takılması ve sosyal medyada estetik objeler olarak sergilenmeleri, onların nesneleştirilmesini ve dijital temsiliyetin bir ögesine dönüşmelerini beraberinde getirmiştir. Çetin (2017: 103), bu durumun hayvanların duygusal varlıklar değil, tüketici figürler gibi algılanmasına yol açtığını belirtmektedir. Giysi, bakım ürünleri ve hizmet sektörü aracılığıyla hayvan-insan ilişkisi, "görünürlük" ve "prestij" üzerinden yeniden tanımlanmaktadır.

Bu araçsallaştırıcı yaklaşım kırsal alanlarda da gözlemlenmektedir. Kaynak kişilerin aktardığına göre, hayvancılıkla uğraşan bireyler Kangal gibi safkan ırkları para karşılığı temin etmekte ya da takas yoluna gitmektedir (KK-7). Bununla birlikte, etik hayvan sahiplenme anlayışının da giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Çanakkale'de yapılan görüşmelerde tüm kaynak kişiler, para karşılığı hayvan edinimine karşı çıkararak sokaktan sahiplenmeyi daha vicdani bir tutum olarak değerlendirmiştir. "*Sokaklarda cins cins hayvanların olduğu bir çağda para karşılığı hayvan almak manasız.*" (KK-10) ifadesi, halk düzeyindeki etik duyarlılığı açık biçimde yansıtmaktadır.

Toplumsal algıdaki bu değişim, geçmişte dışlanan sahiplenme pratiklerinin günümüzde bir sorumluluk göstergesine dönüşmesiyle açıklanabilir. Sahiplenme, bireysel bir tercih olmanın ötesinde, kolektif vicdanın ve kültürel dönüşümün bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda evcil hayvan sahipliği duygusal bağ kurma isteği, sosyal statü, ekonomik güç ve kültürel aidiyetin simgesel sunumundan da beslenmektedir. Özellikle kentlerde belirli cinslerin tercih edilmesi, bireylerin estetik anlayışı ve yaşam tarzını görünür kılmaktadır.

Bu eğilim tarihsel köklere de sahiptir. Osmanlı döneminde Van ve Ankara kedilerinin saraya getirilmesi (Aysoy, 1954; Menekşe, 2022), hayvanların sevgi nesnesi olmalarından ziyade zarafet ve prestij simgesi olarak görüldüğünü göstermektedir. Modern kuramlar da bu görüşü desteklemektedir. Hirschman (1994), evcil hayvanları birer statü sembolü olarak tanımlarken Berry (2008) ve Belk (1996), onları bireysel kimlik sunumunun araçları olarak değerlendirir.

Köpek sahipliği özelinde bu simgesel anlam daha da belirgindir. Özellikle genç erkekler arasında Pitbull gibi saldırgan türlerin sahiplenilmesi, güç, hâkimiyet ve maskülenlik temsilleriyle ilişkilendirilmektedir (KK-4). Bu tercihler, kamu güvenliğiyle bireysel sembolik tercihler arasında bir gerilim doğurmuştur. Saldırgan türlerin yasaklanması ve barınaklara alınmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum, insan-hayvan ilişkilerinin özel alanla sınırlı kalmayıp kamusal düzende de ele alınması ve düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir.

Evcil hayvan sahipliği günümüzde çok katmanlı bir olguya dönüşmüştür. Hayvanlar, sevgi ve sadakat nesnesi olmaları ile birlikte

tüketim kültürünün, temsil rejimlerinin ve sosyal aidiyet biçimlerinin birer sembolü hâline gelmiştir. Bu nedenle hayvan sahipliğine ilişkin pratikler etik, ekonomik ve toplumsal bağlamlarla birlikte değerlendirilmelidir.

Sokak Hayvanlarının Koruyucu ve Bekçi Rolü

Sokak hayvanları, özellikle köpekler, kentsel çevrenin edilgen unsurları olmanın ötesinde, tarihsel ve kültürel bellekte belirli işlevlerle donatılmış aktif figürler olarak değerlendirilmektedir. Anadolu halk kültüründe sokak köpekleri, yaşadıkları mahalleyle özdeşleşen, orayı koruyan ve yabancılara karşı uyarı işlevi gören canlı “bekçiler” olarak kabul görmüştür. Bu işlevsel rol zamanla koruyucu bir kimliğe dönüşmüştür. Böylece köpekler, fiziksel güvenlik işlevlerinin yanı sıra, sembolik bir güvenlik unsuru olarak da konumlandırılmıştır. Geleneksel inançlarda bu hayvanların felaketleri sezdiğine, görünmeyen varlıklara karşı mahalleyi koruduğuna dair anlatılar da mevcuttur. Bu koruyucu kimlik, sözlü kültür ve mitolojik anlatılarla da desteklenmektedir. Örneğin Altay mitolojisinde Tanrı'nın insanı yaratmadan önce yanına bir bekçi olarak köpeği yerleştirdiği aktarılır (Ezer Yeşilova, 2019: 31). Bu tür anlatılar, köpeğin insanla kurduğu sadakat temelli ilişkinin dünyevi bir bağ olarak görülmediğini, kutsal bir temele de dayandırıldığını göstermektedir.

Kırsal yaşamda köpekler, özellikle hayvancılığa dayalı geçim sistemlerinde büyükbaş ve küçükbaş hayvanların korunmasında kritik bir rol üstlenmiştir. Evlerin ve mülkün güvenliğinde de etkin biçimde kullanılan bu hayvanlar, yırtıcılara karşı koruyucu işlevleriyle kırsal yaşamın sürdürülebilirliğine katkı sunmaktadır. Kediler ise avcı içgüdüleri sayesinde ev içindeki fare ve zararlı canlılara karşı doğal bir çözüm sunarak ev ekonomisinin görünmeyen destekçileri hâline gelmiştir. Bu işlevsellik, bir kaynak kişinin köpeklerin kırsal üretimdeki vazgeçilmez rolüne dair aktardığı bilgilerle de desteklenmektedir (KK-7).

Köpeklerin koruyucu işlevi tarihsel olarak kırsal alanla sınırlı kalmamış, kentsel mekâna da uzanmıştır. Mahalle aralarında yaşayan sokak köpekleri, gece saatlerinde mahalleye yabancı birinin girmesiyle verdikleri sesli tepkiler sayesinde doğal bir alarm sistemi işlevi üstlenmişlerdir. Bu yönleriyle hem hırsızlara karşı caydırıcı hem de mahalle halkı için güven verici figürler olarak değer kazanmışlardır. “Hoşt!” gibi yerel komutlara duyarlı olmaları ise, onları kent folklorunun diliyle bütünleştirmiştir (Topçuoğlu, 2010: 31-32).

Bazı kaynak kişiler mahalle köpeklerinin bekçilik görevini sürdürdüğünü ve yerel güvenliğe katkı sunduklarını özellikle vurgulamaktadır (KK-1; KK-6; KK-15). Ancak bu olumlu görüşlerin yanında, özellikle gece havlamaları ve grup hâlinde dolaşan köpeklerin bazı bireyler tarafından huzursuzluk kaynağı olarak algılandığı da görülmektedir (KK-10; KK-18; KK-20). Bu durum, kent yaşamında sokak hayvanlarına yönelik algının tek tip olmadığını bireysel deneyimlere, mekânsal koşullara ve güvenlik algısına bağlı olarak çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Sokak köpeklerinin havlamaları, insanlara yönelik bir uyarı olmanın ötesinde, hayvanlar arasındaki alan paylaşımı ve sınır ihlallerine ilişkin kültürel bir iletişim biçimi olarak değerlendirilmiştir. Topçuoğlu'na (2010: 32) göre, gece havlamaları çoğu zaman mahalleye yabancı bir köpeğin girdiğini haber vermektedir. Hagop Mintzuri'nin (2002: 43) anlatımına göre ise bir köpek, başka bir köpeğin semtine giremez, orada dolaşamazdı. Bu havlamalar mekânsal hâkimiyetin bir dışavurumu olarak da yorumlanabilir. Köpeklerin havlamaları aynı zamanda felaketlerin habercisi olarak da görülmüştür. Özellikle yangın gibi afet durumlarında, köpeklerin huzursuzca havlaması halk tarafından ciddiyetle değerlendirilmiş ve birçok olayda bu uyarılar sonrasında yangınların çıktığı görülmüştür (Topçuoğlu, 2010: 33).

Erken dönem kent yaşamında sokak köpekleri koruyucu bir role sahip olmuş, temizlik işlevi de görmüşlerdir. Belediyecilik hizmetlerinin henüz gelişmediği dönemlerde, çöplerin sokağa bırakılması yaygındı. Köpekler, bu atıkların önemli bir kısmını tüketerek doğal bir temizlik döngüsü oluşturuyordu. Sermet Muhtar Alus'un aktardığı "*Bereket versin ki sokak köpekleri vardi*" sözü, bu işlevin halk belleğindeki yerini göstermektedir (Topçuoğlu, 2010: 33). Mark Twain (2019) ise bu durumu mizahi bir biçimde "*köpekler sokakların resmî temizlik görevlisidir*" diyerek ifade etmiştir.

Tüm bu anlatılar, sokak köpeklerinin biyolojik varlıklar olarak algılanmadığını ortaya koymaktadır. Köpeklerin kültürel özneler olarak kentsel bellekte yer edindiği; koruyuculuk, uyarıcılık, temizlik ve topluluk aidiyetine katkı gibi işlevlerle kent folklorunun canlı aktörlerine dönüştüğü açıkça görülmektedir. Buna karşın, günümüz kentlerinde sokak köpeklerine yönelik algılar tek tip değildir. Bu nedenle sokak hayvanlarının varlığı, biyolojik bir gerçekliğin ötesinde kültürel bellek, sosyal dayanışma ve mekânsal aidiyetle birlikte ele alınması gereken bir olgu olarak değerlendirilmelidir.

Kent Yaşamında Sokak Hayvanlarının Beslenmesi

Sokak hayvanlarının beslenmesi, hayvan refahına yönelik bireysel bir duyarlılık göstergesi olmanın yanında, kent yaşamındaki etik sorumluluğun, toplumsal dayanışmanın ve kültürel sürekliliğin somut bir yansımasıdır. Özellikle modern şehirlerdeki insan merkezli kentsel dönüşüm süreçlerinin doğal yaşam alanlarını daraltması, sokak hayvanlarını büyük ölçüde insan desteğine bağımlı kılmıştır. Bu doğrultuda ev önlerine mama ve su kabı bırakmaktan örgütlü gönüllü ağlara, belediye destekli bakım merkezlerinden dini vecibelerle yapılan besleme faaliyetlerine kadar uzanan geniş bir pratik alanı oluşmuştur. Hayvanları beslemek, biyolojik ihtiyaçları karşılamanın yanı sıra merhamet, aidiyet ve birlikte yaşama kültürünün görünürlük kazandığı bir toplumsal davranış biçimidir.

Bu davranış biçiminin tarihsel kökleri Osmanlı kent kültüründe şekillenmiş merhamet ve vakıf temelli bir dayanışma anlayışına

uzanmaktadır. 15. yüzyıldan itibaren İstanbul'u ziyaret eden Avrupalı seyyahların tanıklıkları, Osmanlı toplumunda sokak hayvanlarının sistematik biçimde beslendiğini ortaya koymaktadır. Reyhanlı'ya (1983: 135) göre, bazı kasaplar köpekler için özel olarak et satarken, bu etler sadaka niyetine dağıtılmaktaydı. Tornefort'un (2005: 64) aktarımlarında ise doğum yapan köpekler için kulübeler inşa eden, hasta hayvanları tedavi eden yardımsever bireylerden söz edilmektedir. Bu anlayışın kurumsal boyutu ise vakıf geleneğinde somutlaşmaktadır. Tornefort, bazı vakıfların sokak hayvanlarını beslemek amacıyla kurulduğunu, bu amaçla maaşlı görevlilerin istihdam edildiğini belirtmektedir. Kasaplar ve fırıncılar gibi esnaf grupları gelirlerinden pay ayırarak bu vakıfları desteklemiştir. Hatta bazı bireyler vasiyet yoluyla sokak hayvanları için bağışlarda bulunmuştur (Amicis, 1998: 118). Bu örnekler, Osmanlı'da hayvanlara yönelik hoşgörünün ötesinde kurumsallaşmış bir merhamet sisteminin varlığını ortaya koymaktadır.

Bu tarihsel mirasın günümüzdeki karşılıkları ise özellikle sivil toplum kuruluşları eliyle sürdürülmektedir. Çanakkale'de faaliyet gösteren Morpati Derneği, gönüllü temelli bir yapı içinde sokak hayvanlarını beslemekte ve bu çabayı örgütlü bir sorumluluğa dönüştürmektedir (KK-2; KK-4; KK-5). Dernek, mama teminiyle sınırlı kalmayan ve kaynak yönetiminde de sürdürülebilirliği önceleyen bir yaklaşım benimsemektedir. Otel ve restoranlardan elde edilen artık yemekleri değerlendirmektedir. Benzer şekilde, Çanakkale'de birçok birey araçlarında düzenli olarak mama taşımakta ve belirli bölgelerde gönüllü besleme yapmaktadır (KK-1; KK-12; KK-15). Bazı kişiler bu uğraşları için önemli maddi kaynaklar ayırmaktadır. Hatta bir kaynak kişinin elindeki tarlayı satmayı düşündüğü aktarılmaktadır (KK-11). Bu örnekler, hayvanlara duyulan sevginin bireysel bir tercih değil, toplumsal sorumluluk bilinciyle içselleştirilmiş bir değer olduğunu göstermektedir.

Besleme pratiklerinin dinsel ve kültürel temelleri de dikkat çekicidir. Stephan Gerlach, 16. yüzyıldaki gözlemlerinde, hayvanlara "Allah rızası için" pişmiş et verildiğini ve bunun ibadet olarak kabul edildiğini aktarmaktadır (2007: 663-664). Günümüzde bu anlayış, cami önlerine yerleştirilen mama ve su kaplarında ya da mezarlıklarda hayvanların beslenmesini içeren vecibelerde yaşamaya devam etmektedir.

Öte yandan köpekler, tarih boyunca beslenmesi gereken canlılar olarak görülmemiş, işlevsel varlıklar olarak da değerlendirilmiştir. Nerval'in (2023) gözlemlerinde İstanbul'daki köpeklerin hem korunmaya muhtaç hem de atık tüketimiyle kentsel temizliğe katkı sağlayan saygın canlılar olarak görüldüğü belirtilmiştir. Bunun endüstriyel düzeye ulaştığı örneklerden biri ise dericilik sektöründe kullanılan köpek dışkıdır. Sokaklardan dışkı toplayıp satan bireyler, çoğunlukla Çingeneler, bu sektörün önemli bir parçası olmuş, bu durum halk deyimini olan "*Tabakhaneye bok yetiştirmek*" şeklinde kültürel dile de yansımıştır (Topçuoğlu, 2010: 35).

Çanakkale Belediyesi'nin hayvan refahına yönelik kurumsal adımları da dikkate değerdir. Yeni bir barınak inşası, mama üretim tesisi kurulması ve Saraycık'taki İl Özel İdaresi barınağı, yerel yönetimlerin bu alandaki sorumluluklarını üstlendiğini göstermektedir (KK-1; KK-2; KK-5). Ayrıca kent genelinde yaklaşık 150 veteriner kliniğinin faal olması ve 335 veteriner hekimin hizmet vermesi, hayvanların beslenmenin yanı sıra sağlık haklarına da erişim imkânına sahip olduğunu ortaya koymaktadır.²

Bütün bu çabalar, sokak hayvanlarının kent yaşamındaki varlığını güvence altına alırken, onlara yönelik etik sorumluluğun ve birlikte yaşama kültürünün somutlaşmasına da katkı sağlamaktadır. Geçmişten bugüne uzanan değerler ile modern kentlilik bilincinin birleşimi, sokak hayvanlarına yönelik beslenme pratiklerini merhamet temelli bir eylemin ötesine taşıyarak kamusal sorumluluğun ve toplumsal vicdanın bir tezahürü hâline getirmektedir. Bu yönüyle sokak hayvanlarının beslenmesi, kentsel etik, kültürel aidiyet ve kolektif değerler sisteminin güncel bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, evcil ve sokak hayvanlarının kent folklorundaki ritüelistik, sembolik ve toplumsal rollerini çok boyutlu bir yaklaşımla ele alarak Çanakkale özelinde Türkiye'de hayvan-insan ilişkilerinin kültürel izleklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Sözlü kaynaklarla tarihsel belgeleri buluşturan bu yaklaşım, hayvanlara atfedilen anlamları görünür kılmıştır. Bu anlamların kent kimliği, sosyal bellek ve toplumsal dönüşüm süreçleriyle kurduğu etkileşim de böylece ortaya konmuştur.

Araştırma bulguları, kent folklorunda sokak hayvanlarının pasif bir çevre unsuru olmaktan ziyade güvenlik, bereket, koruyuculuk, sınır denetimi ve metafizik uyarıcılık gibi roller üstlendiğini göstermektedir. Bu rollerin tarihsel sürekliliğe sahip olduğu, ancak modern kentleşmeyle birlikte yeniden biçimlendiği gözlemlenmektedir. Köpeklerin gece havlamaları, yangın ya da tehlike haberciliği, kedilerin eve girmesiyle nazarın uzaklaştırılacağına olan inanç veya evin farelerden korunmasında kedilerin rolü gibi örnekler, halk bilinci içinde canlılığını hâlen korumaktadır.

Öte yandan, çalışma hayvanlara yönelik tutumların toplum içinde yekpare olmadığını da ortaya koymuştur. Bazı mahalle sakinleri sokak hayvanlarını "bekçi", "mahalle sakini" ya da "kültürel figür" olarak benimserken; bazıları ise huzursuzluk kaynağı, tehdit ya da gürültü unsuru olarak değerlendirmektedir. Bu durum, hayvanlara yönelik bireysel yaklaşımlarla sınırlı kalmayıp, kent yaşamına, düzen anlayışına ve mekânsal sahiplenme biçimlerine ilişkin toplumsal farklılıkların da bir yansımasıdır.

² Bu veriler, Çanakkale Veteriner Hekimler Birliği ile yapılan görüşme sonucunda elde edilmiştir.

Buradan hareketle, hayvanlarla kurulan ilişkilerin kültürel boyutla sınırlı olmadığı sınıfsal, mekânsal ve ideolojik katmanlar da içerdiği söylenebilir.

Çalışma kapsamında hayvanların metalaştırılmasına yönelik eleştiriler de öne çıkmaktadır. Hayvanların ücret karşılığı çoğaltılması ve statü göstergesine dönüştürülmesi, modern tüketim kültürünün canlı varlıkları araçsallaştıran yönünü görünür kılmaktadır. Bu süreçte “sahiplenme” ve “satın alma” pratikleri arasındaki etik gerilim, hem bireysel vicdan hem de toplumsal sorumluluk açısından sorgulanmalıdır. Özellikle hayvan barınaklarının rolü, yerel yönetimlerin politikaları ve hayvan haklarına dair yasal düzenlemeler, folklorun yaşadığı sosyo-politik bağlamla daha sıkı bir biçimde ilişkilendirilmelidir.

Hayvanları korumaya yönelik bireysel ve örgütlü çabalar arasında gözlemlenen ayrışma, sivil toplumun etik meşruiyeti, güvenilirliği ve sürdürülebilirliği bakımından değerlendirilmiştir. Bu noktada, bazı hayvan hakları derneklerinin hayvanları araçsallaştırdığı yönündeki eleştiriler, sivil katılımın nicelikle sınırlı kalmadan niteliksel açıdan da sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, birkaç önemli öneriyi de beraberinde getirmektedir:

1. Kentsel planlama süreçlerinde hayvanların varlığı da dikkate alınmalıdır. Mama istasyonları, su kapları ve barınma alanları gibi mikro ölçekli müdahaleler, hayvanların yaşam koşullarını iyileştirmenin yanı sıra, insan-hayvan ilişkileri üzerinden şekillenen kültürel huzurun ve kent barışının güçlenmesine de katkı sağlamaktadır.
2. Hayvan figürleri halk anlatılarında, görsel hafızada ve toplumsal ritüellerde daha sistematik biçimde belgelenmelidir. Kent arşivciliği, binalarla sınırlı kalmamalı ve yaşayan kültürel özneleri de kapsamalıdır.
3. Hayvan folkloru, çağdaş halk bilimi içinde ayrı bir uzmanlık alanı olarak değerlendirilmelidir. Bu alandaki çalışmalar hem kültürel antropoloji hem kent sosyolojisiyle daha fazla ilişkilendirilmelidir.

Sonuç olarak, hayvanlar üzerine yapılan bu tür kültürel çalışmalar, onların geçmişteki konumunu ortaya koymakla kalmaz, bugünkü varlıklarının nasıl anlamlandırıldığını da görünür kılar. Hayvanlar, kent folklorunun sessiz anlatıcılarıdır. Aynı zamanda toplumsal belleğin, vicdanın ve kültürel aidiyetin canlı taşıyıcılarıdır. Bu taşıyıcılık onları dinleyerek anlamaya çalışarak ve birlikte yaşamın etik zeminini kurarak sürdürülebilir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Akçiçek, E. - Baysal N. (2022). Türk efsanelerinde kedi. *Kedi Edebiyatı Türk Edebiyatının Kedileri ve Kedicileri*, (ed.: Şerife Çağın), 82-101, İstanbul: Dergah Yayınları.

- Alkan, A. (2020). *Şehir ve hayvan*. İstanbul: Patika Kitap.
- Amicis, E. d. (1998). *İstanbul (1874)*. Ankara: Türk Tarih kurumu Yayınları.
- Aslan, E. (2023). "Kent Folkloru Nedir?" Kuramsal Yaklaşımlar Işığında Kent Folkloru. (Ed.: Erkan Aslan). Konya: Çizgi Kitabevi, 49-54.
- Aysoy, S. (1954). Değişik milletler tarihlerinde kedi: Osmanlı ve Fransız edebiyatında kedi, Türkler'de kedi hakkında mevcut inanışlar, hurafeler, hikâyeler, kedi dostları, kedi düşmanları, kedi ve ahlak, *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 1(3-4), 40-66.
- Bal, K. G. (2023). *Kent kültüründe hayvanlar: İstanbul'da sokak hayvanları üzerine bir inceleme*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bars, M. E. (2023). Gelenegın icadı bağlamında kent folkloru. *Kuramsal Yaklaşımlar Işığında Kent Folkloru*, (ed.: Erkan Aslan), 67-78, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Belk, R. W. (1996). Metaphoric relationships with pets. *Society & Animals*, 4(2), 121-145.
- Berry, B. (2008). Interactionism and animal aesthetics: A theory of reflected social power. *Society and Animals*, 16, 75-89.
- Caferoğlu, A. (1962). Türk onomastiğinde "köpek" kültü. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 9, 1-11.
- Chen, K. (2024). From the village to the city: The rise of urban folklore studies in china. *Communications in Humanities Research*, 43(1), 180-186.
- Chou, Y. (2016). *The changing of social meanings of pets and their alternative futures*. Tamkang University Graduate Institute of Futures Studies. Unpublished Master's Thesis.
- Clutton Brock, J. (1992). Yaban hayvanları nasıl evcilleştirildi?. (Çev.: Ergin Korur), *Bilim ve Teknik*, 297, 37-39.
- Çetin, E. (2017). Tüketim toplumunda evcil hayvanların sahiplenilmesi: Sosyolojik bir analiz. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(2), 89-107.
- Çıvgın, İ. (2018). Bereketli hilal'de hayvan evcilleştirme sürecinin evrimi ve kültürlerarası karşılaşmalar (MÖ. 10000 – 7000). *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 4(16), 1322-1349.
- Çoruhlu, Y. (2011). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- DeMello, M. (2012). *Animals and society: An introduction to human-animal studies*. New York: Columbia University Press.
- Derdiçok, S. N. (2023). *Kent ve kadın Türk kültüründe gün olgusu*. Çanakkale: Hars Akademi Yayınları.
- Diamond, J. (2018). *Tüfek, mikrop ve çelik*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Doğan, L. (2001). Türk kültüründe hayvanlar ve hayvan isimleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 12, 615-659.
- Duymuş Floriotti, H. H. (2014). Eski kültürlerde köpeğın algılanışı: Eski Mezopotamya örneği. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(55), 45-70.
- Eyübođlu, İ. Z. (1998). *Anadolu inançları "Anadolu üçlemesi"*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

- Ezer Yeşilova, N. (2019). *Türk mitolojisinde yer alan hayvan figürlerinin simge ve sembol bağlamında değerlendirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Franklin, A. (1999). *Animals and modern cultures: A sociology of human-animal relations in modernity*. London: Sage Publications.
- Gerlach, S. (2007). *Türkiye günlüğü 1573-1576*. C. II, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Hirschman, E. (1994). Consumers and their animal companions. *Journal of Consumer Research*, 20(4), 616-632.
- Holbrook, M. vd. (2001). A collective photo essay on key aspect of animal companionship: The truth about dogs and cats. *Academy of Marketing Science Review*, 1, 1-17.
- Johnson, J. (2009). *Dogs, cats, and their people: The place of the family pet and attitudes about pet keeping*. Waterloo, Ontario, Canada: A thesis presented to the University of Waterloo in Fulfilment of the Thesis Requirement for the Degree of Master of Arts in Public Issues Anthropology.
- Kara, N. N. (2020). Evliya Çelebi seyahatnamesi'nde "kedi". *Kedi Edebiyatı Türk Edebiyatının Kedileri ve Kedicileri*, (ed.: Şerife Çağın), İstanbul: Dergah Yayınları.
- Melikoğlu B. (2009). The historical development of the first society for animal protection in Turkey. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 80(1), 37-44.
- Menekşe, M. (2022). Batılı seyyahlar gözünden Osmanlı kültüründe "kediler". *Kedi Edebiyatı Türk Edebiyatının Kedileri ve Kedicileri*, (ed.: Şerife Çağın), İstanbul: Dergah Yayınları.
- Mintzuri, H. (2002). *İstanbul anıları (1897-1940)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Nerval, G. d. (2023). *Doğu'da seyahat*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Orkun, H. N. (2023). *Eski Türkler'de evcil hayvanların tarihçesi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Ögel, B. (2010). *Türk mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2007). "Folklor ve Kültürel Mekân". *Milli Folklor*, 76, 30-32.
- Öztaş, M. G. (2021). *Türk mitolojisindeki hayvan imgelerinin günümüz giysi tasarımlarına uyarlanması*. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Reyhanlı, T. (1983). *İngiliz gezginlerine göre XVI. yüzyılda İstanbul'da hayat (1582-1599)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Schacht, J. (1950). *The origins of Muhammadan Jurisprudence*. Oxford: Clarendon Press.
- Serpell, J. - Paul, E. (1994). *Pets and the development of positive attitudes to animals*. London: Routledge.
- Sezer, E. (2014). *Başkalaşmış hayvan resimleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tavkul, U. (2007). Kültürel etkileşim açısından on iki hayvanlı Türk takviminin yayılışı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 25-45.
- Tekin, O. (2004). Eskiçağdan ortaçağ'a kedi: Bir zamanlar tanrıydılar. *Toplumsal Tarih*, 123, 56-63.

- Topçuoğlu, Ü. S. (2010). *İstanbul ve sokak köpekleri*. İstanbul: Sepya Kitaplar.
- Tournefort, J. d. (2013). *Tournefort seyahatnamesi*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Tuan, Y. (1984). *Dominance and affection: The making of pets*. New Haven And London: Yale University Press.
- Türkeri Baltacı, Z. (2015). *Türk kültüründe köpek (İnanış, uygulama ve anlatılar)*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Twain, M. (2019). *Huck Finn'in İstanbul macerası*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uraz, M. (1994). *Türk mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Wegner, A. T. (2008). *Çanakkale kedileri*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Wrye, J. (2009). Beyond pets: Exploring relational perspectives of petness. *The Canadian Journal of Sociology / Cahiers Canadiens de Sociologie*, 34(4), 1033-1063.
- Yazgan, Ü. Ç. (2010). Tarihi süreçte toplum-çevre ilişkileri ve çevre sorunlarının ortaya çıkışı. *Humanities Sciences*, 5(1), 227-244.
- Yılmaz, E. Ö. (2022). *Aisopos (Ezop) fabllarında kedi. Kedi Edebiyatı Türk Edebiyatının Kedileri ve Kedicileri*, (ed.: Şerife Çağın), İstanbul: Dergâh Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <https://www.rspca.org.uk/> (Erişim: 14.06.2025)

URL-2: <https://www.thkd.org.tr/hakkimizda.php> (Erişim: 14.06.2025)

URL-3: <https://morpaticanakkale.blogspot.com/search/label/Hakk%C4%B1nda> (Erişim: 14.06.2025)

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Ayşe Hacıgümüş, 1965 doğumlu, lisans mezunu, emekli. Görüşme Tarihi: 14.06.2025
- KK-2: Emine Akın, 1973 doğumlu, lisans mezunu, emekli öğretmen. Görüşme Tarihi: 14.06.2025
- KK-3: Meral Uras Başer, 1961 doğumlu, lisansüstü mezunu, emekli akademisyen. Görüşme Tarihi: 15.06.2025
- KK-4: Simten Coşar, 1968 doğumlu, lisansüstü mezunu, emekli akademisyen. Görüşme Tarihi: 15.06.2025
- KK-5: Müfide Koca, 1975 doğumlu, lise mezunu, emekli. Görüşme Tarihi: 15.06.2025
- KK-6: Serap Özcan, 1970 doğumlu, lisans mezunu, memur. Görüşme Tarihi: 16.06.2025
- KK-7: Erdem Günay, 1983 doğumlu, ortaokul mezunu, şoför. Görüşme Tarihi: 18.06.2025
- KK-8: Ahmet Ersin Durak, 1984 doğumlu, lisans mezunu, veteriner hekim. Görüşme Tarihi: 19.06.2025
- KK-9: Kübra Erdem, 1993 doğumlu, lisans mezunu, öğretmen. Görüşme Tarihi: 13.06.2025
- KK-10: Hatice Erdem, 1982 doğumlu, lisans mezunu, öğretmen. Görüşme Tarihi: 13.06.2025

- KK-11: Songül Yeşil Doykun, 1991 doğumlu, lisansüstü mezunu, gayrimenkul danışmanı. Görüşme Tarihi: 13.06.2025
- KK-12: Meltem Anıl, 1991 doğumlu, lisans mezunu, öğretmen. Görüşme Tarihi: 12.06.2025
- KK-13: Mine Saban, 1993 doğumlu, lisans mezunu, mühendis. Görüşme Tarihi: 15.06.2025
- KK-14: Mustafa Anıl, 1958 doğumlu, lise mezunu, emekli. Görüşme Tarihi: 12.06.2025
- KK-15: Ahmet Kırca, 1990 doğumlu, lisans mezunu, spor antrenörü, Görüşme Tarihi: 14.06.2025
- KK-16: Fatma Duygu Satılmış, 1982 doğumlu, lisans mezunu, tekstil tasarımcısı. Görüşme Tarihi: 15.06.2025
- KK-17: Seyfettin Satılmış, 1983 doğumlu, lisans mezunu, inşaat mühendisi. 15.06.2025
- KK-18: Sare Erdoğan, 1950 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı. Görüşme Tarihi: 16.06.2025
- KK-19: İlkey Aman, 2000 doğumlu, önlisans mezunu, inşaat teknikeri. Görüşme Tarihi: 15.06.2025
- KK-20: Mert Helvacı, 1987 doğumlu, lise mezunu, esnaf. Görüşme Tarihi: 20.06.2025
- KK-21: Eylem Gözeldere, 1989 doğumlu, lisans mezunu, gayrimenkul danışmanı. Görüşme Tarihi: 18.06.2025
- KK-22: Aybike Batı, 2000 doğumlu, lise mezunu, ofis asistanı. Görüşme Tarihi: 20.06.2025
- KK-23: Kahraman Öbekçi, 1967 doğumlu, lise mezunu, esnaf. Görüşme Tarihi: 20.06.2025

Extended Abstract

This study investigates how domestic and stray animals are culturally constructed and symbolically represented within the dynamics of urban life, focusing specifically on the city of Çanakkale. Conducted from the perspective of urban folklore, the research examines symbolic meanings, ritualistic functions, and evolving human-animal relationships shaped by historical continuity, individual sensitivity, and institutional structures. Data were collected through in-depth interviews with 23 informants, and a qualitative analysis reveals the multilayered nature of interactions between humans and animals in modern urban contexts. The first dimension of the study focuses on feeding practices, emphasizing not only personal compassion but also religious motives, historical charitable traditions, and civic responsibility. Volunteer-based initiatives such as those led by local organizations like the Morpati Association and municipal interventions like animal shelters and pet food production facilities illustrate the spectrum of engagement. Feeding stray animals is framed not merely as a compassionate act but as a visible expression of ethical urbanity, shared responsibility, and cultural heritage.

The second analytical focus concerns the commodification of animals and their transformation into objects of consumption and status symbols. Interviews reveal a growing criticism of paid animal adoption, and an increasing appreciation for the ethical act of rescuing stray animals. This highlights a tension between historical ownership practices and the commercialized roles attributed to pets in consumer society.

Another significant theme is the integration of animals into the spatial and social identity of the city. Certain animals, especially cats and dogs, have become symbolic residents of specific

urban locations. For instance, a cat named “Duman” living on the campus of Çanakkale Onsekiz Mart University is regularly fed by staff and has even been issued an institutional ID card. This anecdote reflects a shift in human-animal relations, from informal care to symbolic institutionalization.

The study concludes that the symbolic and ritualistic functions of domestic and stray animals are not limited to traditional folklore but are actively reshaped by contemporary ethical, economic, and cultural dynamics. Animals emerge not only as passive subjects of compassion but also as cultural agents shaping urban memory, ethical codes, and institutional identities. Thus, urban folklore can be read through the lens of human-animal interactions, revealing complex interpretive layers extending from personal values to collective memory and from everyday practices to institutional discourse.

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi’nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of “Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)”:

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Bu çalışmanın etik kurul izni Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Komisyonu’nun almış olduğu 18.04.2025 tarih ve 71/143 sayılı kararı alınmıştır./*The ethical committee approval for this study was obtained from the Çanakkale Onsekiz Mart University Social and Human Sciences Ethics Committee Commission with its decision dated April 18, 2025, numbered 71/143.*

Finansman/Funding: Bu makale için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır./*No support was received from any institution or organization for this article.*

Yapay Zekâ Kullanımı/Use of GenAI: Bu makalede yapay zekâdan yararlanılmamıştır./*GenAI was not used in this article.*

Destek ve Teşekkür/Support and Acknowledment: Destek ve teşekkür beyanı bulunmamaktadır./*There is no statement of support or gratitude.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/Aauthor’s Note: Yazarın bir notu yoktur./ *There is no author’s note.*

Katkı Oranı Beyanı/Author Contributions: Makale tek yazarlıdır. / *The article has a single author.*